

^v**ŠOLSKI PRIJATEL.**

Izhaja vsak torek na pol poli in velja na leto 2 fl. 12 kr. po pošti, 1 fl. 36 kr. brez pošte.

Číslo 45. V torek 8. novembra 1853. II. tečaj.

Kako bi se učenci različnih razdelkov v eni izbi koristno skupej učili.

Težavno je učence mnogih razdelkov in vednosti skupaj imeti in tako učiti, da se nobeni ne zanemarijo. Posebno je to težko pri velikem številu učencov. Vendar pa, če se učitelj veliko prizadeti in truditi hoče, se to manj ali več tudi s pridom zmaga in opravlja. Učitelj mora

1. Koj pri začetku šolskega leta, kadar novince v šolo dobi, že svoj uk prav modro urediti in začeti. V začetku se morajo le novinci v očeh imeti in skerbno obdelovati, da se za šolo pridobe in privadijo. Kar večje učence zadene, naj se sicer tudi v napetem novem duhu ohranijo in obderže, naj se tedaj s ponavljanjem že naučenega modro obdelujejo, vendar le tako, da se novincem nikoli potrebna pomoč in marljivost ne odtegne.

2. Kadar so že novinci v čerkah in slogovanju enmalo uterjeni, tako da si že sami pomagajo in zavedó, — se še le z večjimi učenci popolni nauk pričeti in napredovati zamore. Vendar je pa zmirom treba dobro paziti, da učitelj na svoje radovedne male učence ne pozabi in jih brez dela ne pusti. —

3. Večji učenci, ki že dobro brati in pisati znajo, naj se med tem, ko se učitelj z novinci peča, le v „spisju“ dobro in neprenehoma vadijo.

Ne more se vsim učiteljem dobro in prav živo dopovedati, da je pri slovenskih in nemških učencih „spisje“ ena reč naj poglavitnejših šolskih predmetev, v kateri bi se učenci neprenehoma veliko vaditi imeli.

Kaj pomaga učencu, če se je še tako lepo iz bukev brati in po predpisu pisati naučil, če pa ne more nobene svojih misli izverstiti in razumno zapisati! Veliko jih je, ki hodijo in hodijo v šole in iz šol, in kaj znajo? Znajo od vsake reči nekaj, od vsega vendar nič. Če boš hotel, da bi ti ali uni učenec, ki je že dolgo po šolah hlače tergal, da bi ti kaj iz glave napisal in naredil, postavim kako pismo i. t. d. — boš vidil, da si ne boš mogel z njegovim pisanjem veliko pomagati. — Učitelj naj bi tedaj svoje večje učence, med tem, ko se mora z novinci pečati, ne samo z mehaniškim pisanjem iz predpisa, temuč le v „spisju“ iz glave obilno vadil in obdeloval. Bukov za to nam ne manjka. — „*Spisje za slovensko mladino*“, ki ga je učitelj A. Praprotnik spisal, je skozi in skozi tako sestavljeno, da se učencom in učiteljem lahko v naj boljši prid oberne, in vsim skupaj dosti delati in misliti da. Naj bi tedaj „*Spisje za slovensko mladino*“, ki se pri vsih slovenskih bukvarjih tako po ceni po 15 krajc. prodaja, naj bi ga učitelji svojim večjim učencom priporočili in v šoli vpe-ljali, — gotovo jim ne bode žal.

Posebno ovo „*Spisje*“ priporočamo zdaj, ko se po deželi ravno šolsko leto pričinja. — Naj učitelji ne pozabijo nanj! —

4. Pozneje, kadar že novinci to in uno znajo in razumijo, se lahko več reči tako oberne, da se po celej šoli razide. — Postavim, kadar se pri branju od kakšne reči kaj pove, govori in prasha, naj, kar je lahkega, novinci, kar je težjega, pa naj večji, ki že kaj vedo, odgovarjajo i. t. d. Tako se naj pri številstvu iz glave in pri vsih družih predmetih lahko ravna. Povsod se kaj dobi, da je nekaj za pervince, nekaj za večje, in nekaj tudi za celo šolo. — Marsiktera reč se da prav lepo in prav koristno po vsih razdelkih peljati in obračati. Zraven mora pa zmiraj prav modro skrbeti, da se pri vsih učencih, pri malih in velikih, vedno nekaj novega napelje in mikavno oberne. —

5. Da se pa vendar vse v nar lepšem redu izgotoviti za-more, mora pa vendar učitelj kakšno uro na teden, večje in manjše učence posebej imeti in podučevati, zato, da se poglobitne reči, ki vsaki razdelek zadenejo, ne zanemarijo, da jim lahko vse na tanko razloži in razkaže, kakor vé, da je prav in potrebno.

6. Naj se pervinci nikoli drugekrati, kakor le v začetku šolskega leta v šole ne jemljejo.

V krajih, kjer učitelj vsaki mesec novince v šolo dobiva, se mu zmiraj več razdelkov in z njimi tudi več sitnosti in škode nanaša, kar mu pri vsi dobri volji ne more k šolskemu pridu biti. Naj bi tedaj gospodje duhovni, ki šolo oznanujejo in priporočujejo, naj bi to reč ljudem precej o začetku šols. leta dobro zapovedali, da se mora učenje *naenkrat* pričeti, in da se v šoli na nobenega ne more čakati, da bi se o začetku šole otrokom še le oblačila napravljale za šolo i. t. d.

Nekaj od ljubih živalic.

(Dalje.)

b) *Umetna odgoja alj priučenje.*

Umetna odgoja je pot, po katerem živali prisilimo, da nam služijo.

Sem sliši, da znamo živali loviti in vkrotiti, da jih poznamo, kake da so, kaj da jejo, zakaj da so i. t. d.

Alj na to se koj rado pozabi; ljubim živalim se kaj terda godi!

Da so živali le enkrat podučene, da kaj znajo in nam delajo, potem se malokdo za nje mara. Na to malo kdo gleda, koliko da zamorejo, da živali tudi čutijo, da jih tudi boli, da imajo tudi rahle trupla, — ja! še clo to nekteri terdijo, da ni prav reči, da živali tudi dušo imajo.

Tonč. Kako bi se pa mogle kej priučiti? truplo si nič ne misli, se ne spomene, sicer bi moral kmet vselej svojo živino pretepovati, če ima vleči. Tudi bi ne zastopila besede: *hi!* on bi jo moral vsakokrat nazaj potegniti, kder ima obstati, tudi bi ne zastopila besede *oha*, naj bi še tako glasno vpil.

Tonč. In kaj bi še le rekel od učenih žival.

Kat. Res je taka; sedaj nočejo verjeti, da tudi žival ima dušo, sedaj pa pravijo: „moj konj ve dobro, kje da je gostivnica, moj psiček ve na tanjko, kdaj da je poldan i. t. d.

Če bi taki ljudje vedili, kaj da vsaka žival zamore, bi teh vbogih stvari gotovo tako nevsmileno ne mučili; saj se živina na

vse navadne dela lahko navadi, brez da bi treba bilo, jo pretepati in s lakoto mučiti.

To sem vam že poprej povedal, da si človek živali lahko priuči. Sopot morem vas na taistega kmeta spomniti, kateri mi je djal, da je velikokrat človek sam vzrok, če živali ne vbogajo, in da je tudi sam vsega tega kriv, če živali hudobne postanejo, n. p. psi ne bodo nikolj taistega popadli, ki jih pri miru pusti. Kako dobro in koristno je to za človeka, da si zamore živali na vsih sort reči priučiti! One nam pomagajo pri delu, vlačijo in nosijo nas in naše blago in obvarujejo naše življenje in premoženje.

Jaz hočem vam le nekaj malega od tega povedati.

Nek zdravnik je stanoval v nekej dolini na Českem, kjer je bila velika goščava in kjer se je slišalo veliko praviti od tatov in roparjev. Moral je velikokrat k bolnikom po noči iti. Zato si je kupil velikega psa, in ga je naučil, kako da se ima braniti in zoperstaviti. Naredil je slamnate možičke, in je psa na nje nahujskal, tako, da ga je na besedo: Sultel! zagrabi! koj vbogal. Poskočil je namreč tim možičkom od predej na rame, in je režal prav hudo v medočje.

Primerilo se je, da je bil zdravnik k nekemu bolniku poklican, in ko je domu šel, sta ga naenkrat dva tatova napadla, in sta hotla dnarje od njega imeti.

Zdravnik, močen mož, zavpije svojemu psu: Sultel zagrabi! Nagloma je pes na tata skočil, in mu je hotel celo medočje raztergati. Gospod pa je drugega zgrabil, k tlam vergel, in ga za roke in noge zvezal. Potem je tekel gospod kakih 100 korakov naprej, in je psa poklical. Pes telebi roparja prav dobro znak na tla in za gospodam prileti, in tako je bil zdravnik rešen.

Od psov, ktere inni u samostanu na sv. Gotthartškej gori redé, in kateri so že toliko ljudjem življenje rešili, ste že gotovo slišali praviti.

Kako dobro se konji za vojaško službo izurijo! kot ovčice tiho stoje, ko topovi grome, in zastopijo, kaj se vkaže alj kaj tromba pomeni.

Da se moramo s živalmi veliko truditi, je res, pa vendar se človek lahko prepriča, da vsaka vprežna žival brez mučenja svojo dolžnost stori, če se je le prav nauči.

8. Živalim se senja

Kdor iz tega, kar smo do zdaj govorili, ne verjame, da živali imajo dušo, naj še to le posluša:

da se živalim senja.

Kat. Vam vsim se je že gotovo senjalo.

Neč. Meni se skoraj vsako noč senja.

Kat. Ne pričakujem od vas, da bi mi že znali povedati, kaj da so in od kod so sanji, to je za vas pretežko. Nekaj pa vendar že veste; saj je Tonček rekel, da se mu bo od možičkov senjalo, ko sem Vam od njih pravil.

Tonč. Jaz velikokrat od tega senjam, kar po dne vidim alj slišim.

Kat. To se ne godi samo tebi, marveč skoraj vsim ljudjem. Nekterokrat se nam senja, da ne vemo prav kaj, včasih kaj žalostnega, kaj veselega, kaj lepega, kaj strašnega i. t. d.

Povedati vam hočem kratko, kako da si imate sanje predstaviti in misliti.

Med tem, da truplo spi, duša bdi, oživlja in ponavlja predstave, jih družijo in loči; včasih tudi truplo pri tem kaj opravlja, posebno ako je bolno; odtod tudi strašne sanji.

Tudi živalim se senja.

Ptice po noči večkrat zapoje, n. p. kanarčki, škerjanci i. t. d. Le pojdite enkrat v gosji alj kurji hlev, bote to tanjko slišali. Psi u nar boljšem spanju vstanejo, lajajo s zapertimi očmi, se sopet vležejo in dalje spijo i. t. d.

Kdor pa misli, da to truplo počne, tega bi mogli za kako trapastega deržati, kot taistega, kateri je laž barona žl. Münchhausen-a verjel, da je namreč rog nekega pošarskega hlapca sam začel trobiti, ko se je hlapec k ognju vsedel, zakaj glasovi, ki so na poti v trompetici zamerznili, so se raztajali in potem vun švignuli.

Ravno tako bi se moglo tudi misliti, da je pticam kak kosec njih petja v gerlu ostal, in pri spanju vun priderl.

Senja se le samo duši, sanji so čisto duševne opravila, ker truplo ne more senjati.

Ko se pa živalim, kakor vsak dan vidimo in slišimo, senja, morajo živali tudi dušo imeti.

(Dalje sledi.)

Šolarska k sv. Duhu.

Z enim glasom zapojimo,

In zaupno vsi recimo :

Pridi, pridi sveti Duh !

Pervi dar nam daj modrosti,

Vir naj bo nam vsih blagosti:

Pridi, pridi sveti Duh !

Umnosti nam žar ulijaj,

Serca k dobremu zavijaj :

Pridi, pridi sveti Duh !

Dar nebeški tvoj'ga sveta

V stiskah naj pomoč obeta :

Pridi, pridi sveti Duh !

Daj moči k svetosti pravi,

V vsaki zmagati skušnjavi:

Pridi, pridi sveti Duh !

Daj, da lahko se učili,

Kak da bi Bogu služili:

Pridi, pridi sveti Duh !

Daj pobožno nam živeti,

Po svetosti hrepeneti :

Pridi, pridi sveti Duh !

Daj v strahu ti služiti,

In otroško te ljubiti :

Pridi, pridi sveti Duh !

Miloljub.

Ne pojdi vsemu na konec.

Skozi nektero vas je tekel potok hladne vode. Stanovniki in živina so iz njega pili in se vselej dobro občutili, razvun da bi si bili glave belili, od kod voda k jim priteka. Pride popotnik, kteremu se vas in potok dopadeta in praša, kje izvira voda. Stanovniki mu pa odgovorijo, kaj je nam mar si s tem glave beliti, kje voda izvira, ako mi je le dovoljno imamo. Ptujc ni zadovoljen s tem, kar je slišal, se poda na pot zvir iskat. Gre vodi nasprot pride v gozde, šume in med pečine, v gošavi zabloudi, ne najde več nazaj, preskaka skale, pa kraja nepoznavši se zvali v propad in se neusmileno konča. Čez dolgo časa najdejo vasčani njegove gole že razpadene kosti.

J. F.

Dobre misli.

Vednost je veliko poslopje sozidano, kteremu vogelni kamen pak ljubezen biti mora.

Sreča se razdeli na svetu v štiri dele. Perve tri se razkade kakor dim, ki ga veter odžene in vniči, le četerta ostane zmiraj in se zatreti ne da. Perva je otročja brezskernost in zadovoljnost. Druga je časna imenitnost in premoženje. Tretja je prijaznost in ljubezen zvestih prijatlov. In četerta je sveta ljubezen in prava vnema do Boga in božjih reči. Ta je sama, ki ostane v nevihtah življenja neprestrašena in gre z dušo unkraj groba.

Vsi ljudje smo bratje in sestre med seboj. Nobeden brez drugega biti ne more. Zato nobeden nima pravice se čez druge ošabno povzdigovati in jih zaničevati. Predpostavljeni morajo svoje podložne ne za sužnje, ampak za pomagavce občne sreče in prida imeti; podložni pa morajo svoje opravila iz ljubezni do svojih bratov zvesto opravljati in ponižni biti.

Kdor enega svojih prijatlov zgubi, mu je toliko hudega kakor temu, ki mu je sovražnik všel.

Neprava prijaznost je podobna vencu, čigar cvetke so z mehkim bičevjem povite; prava prijaznost pa je kakor luč zvezde na nebu, ktera neprenehoma sveti, akoravno se spodaj oblači in viharji razsajajo.

Ponižnost je naj lepši čednost. Ona ne želi svoje časti, in vendar je obilno ima. Ona sebe vedno malo obraja, in vendar v vsih lepih čednostih verlo napreduje. Ona je rožica, ki na tihem cvete, in vendar se duh njeni kar daleč razširi.

Človek, ki je tako nesrečen, da sebe preveč ljubi, je tudi sebe že prav ljubiti pozabil.

Če hočeš tiho in zadovoljno na svetu živeti, ne poželi veliko in zadovolji se z malim.

Beseda zapelivca je sladka ko sterč, kdor njo pa posluša, mu bo pekel odpert.

Naj se še tako skerbno skrije — prej ali šlej jo sonce obje.

Drobtinčice.

* C. k. ministerstvo nauka je pozvediti ukazalo: po *koliko* otrok hodi v vsako ljudsko šolo in *kolikšnin je prostor*, da se bo iz tega določilo: ali so učilnice v dostojni primeri s številom šolskih ali za šolo pripravnih otrok ali ne.

* Slovensko slovstvo pa kej veselo napreduje. Ravno je na svitlo prišlo „Slovensko berilo za V. gimnazijalni razred“, ki ga je naš slavnoznani jezikoslovec g. Dr. Franc Miklosič sestavil. Skoraj bojo drugi trije zvezki za VI. VII. in VIII. razred sledili.

Kar se v tej knjigi bere, je res kaj lepo in mikavno in v čistem narodskem duhu. Jezik je lehkorazumljiv in gladko teče. Berilo šteje 12 tesno in čedno tiskanih pol, in velja le 24 kr. sr. Da bi se vsi slovenski pisatelji po pisavi tega berila ravnati hotli! Složno, bratjo mila! složno!! —

* „Malo borilo za slovensko-nemške šole“ ki so ga presv. knjezoškof Slomšek spisali, je tudi že beli svet zagledalo. Na koncu je berilu pridjana tudi „Vaja slovensko in nemško besedo prav govoriti“. Cela knjiga obseže 15 pol in velja 20 kr. sr.

* Slovenska slovnica za slovence, ki je jo naš nevtrudljivi g. Ant. Janežič osnoval se že prodaja. Namerjena je, kakor g. spisovatelj pravi, slovenskim učencem na gimnaziah in realnih šolah. Mislimo, da bode ta slovnica vsakemu Slovencu všeč, kateri jo v roko dobi in le malo pregleda. Zakaj slovnici je pridnan „*kratek pregled slovenskega slovstva*“. Govori se v tem pregledu od staroslovenskega, glagoliškega, cirilskega in novoslovenskega slovstva (literature). Prav imenitne in nove reči se tukaj berejo v prav gladko tekočem jeziku. Na koncu ove slovnice se najde tudi *cirilska in glagoliška* azbuka s malim staroslovenskim berilom. Vsakdo ima taj lepo priložnost, s starim pravopisom in staroslovenščino soznati se. Slovnica obseže 12 tesno in čisto na belem papirju tiskanih pol, in velja mehko vezana po vseh knjigarnicah le 1 fl. sr. G. spisatelju in g. založniku gre očitna hvala! —